

УДК 7.01:7.036

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-2-18>**Оксана ЛЕБЕДЕВА,***orcid.org/0000-0002-7047-9542*

кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений майстер народної творчості України,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва і методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Київська область, Україна) *Oksana.Liebedieva@gmail.com*

Віктор СМІРНОВ,*orcid.org/0000-0009-5550-9844*

викладач кафедри образотворчого мистецтва і методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Київська область, Україна) *goodfodington@gmail.com*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем сучасного образотворчого мистецтва, яке розвивається в умовах глобалізації, технологічного прогресу та соціальних змін. Аналізуються виклики, з якими зіштовхуються сучасні митці, і вивчається вплив цих чинників на процес створення та сприйняття мистецтва. У дослідженні розглядається взаємодія різних культур та її вплив на мистецькі процеси, підкреслюючи важливість збереження культурної ідентичності в умовах глобалізації. Аналізується роль цифрових технологій, таких як віртуальна реальність, що відкриває нові можливості для творчості та змінює традиційні концепції мистецтва. Мистецтво розглядається як засіб соціальної критики та активізму, що привертає увагу до важливих суспільних питань. У статті аналізується комерціалізація мистецтва та її вплив на творчий процес і мотивацію художників. Розглядається роль аукціонів, галерей та артдилерів у формуванні сучасного ринку мистецтва. Обговорюються проблеми освіти у сфері мистецтва. Підкреслюється необхідність адаптації навчальних програм до нових умов, забезпечення здобувачів освіти не лише технічними навичками, але й розвитком критичного мислення та здатності аналізувати сучасні культурні процеси. У результаті проведеного дослідження виявлено, що сучасне образотворче мистецтво перебуває на перехресті впливів глобалізації, технологічного розвитку та соціальних змін, що створює нові виклики та можливості для художників. Аналіз показав, що взаємодія різних культур сприяє появі інноваційних форм вираження, водночас зберігаючи питання автентичності та культурної ідентичності. Цифрові технології, зокрема віртуальна реальність, значно змінюють процеси створення та сприйняття мистецтва, вимагаючи переосмислення традиційних підходів. Наголошується на важливості співпраці між музеями, дослідницькими інститутами та технологічними компаніями для забезпечення доступу до мистецьких надбань майбутнім поколінням та збереження культурного надбання людства.

Ключові слова: сучасне образотворче мистецтво, глобалізація, технологічний розвиток, культурна ідентичність, цифрові технології, соціальна критика, комерціалізація мистецтва, мистецька освіта, збереження культурної спадщини.

Oksana LIEBIEDIEVA,*orcid.org/0000-0002-7047-9542*

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Honored Master of Folk Art of Ukraine,
Head of the Department of Fine Arts and Teaching Methods
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) *Oksana.Liebedieva@gmail.com*

Viktor SMIRNOV,*orcid.org/0000-0009-5550-9844*

Teacher of the Department of Fine Arts and Teaching Methods
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) *goodfodington@gmail.com*

TOPICAL ISSUES OF CONTEMPORARY FINE ART

The article is devoted to the study of topical issues of contemporary fine art, which is developing in the context of globalization, technological progress and social change. The article analyzes the challenges faced by contemporary

artists and examines the impact of these factors on the process of creating and perceiving art. The study examines the interaction of different cultures and its impact on artistic processes, emphasizing the importance of preserving cultural identity in the context of globalization. The article analyzes the role of digital technologies, such as virtual reality, which opens up new opportunities for creativity and changes traditional concepts of art. Art is seen as a means of social criticism and activism that draws attention to important social issues. The article analyzes the commercialization of art and its impact on the creative process and the motivation of artists. The article examines the role of auctions, galleries and art dealers in shaping the contemporary art market. The problems of art education are discussed. It emphasizes the need to adapt curricula to new conditions, to provide students with not only technical skills, but also the development of critical thinking and the ability to analyze contemporary cultural processes. The study found that contemporary fine art is at the crossroads of globalization, technological development, and social change, which creates new challenges and opportunities for artists. The analysis showed that the interaction of different cultures contributes to the emergence of innovative forms of expression, while at the same time preserving the issue of authenticity and cultural identity. Digital technologies, including virtual reality, are significantly changing the processes of creating and perceiving art, requiring a rethinking of traditional approaches. The article emphasizes the importance of cooperation between museums, research institutes, and technology companies to ensure access to artistic heritage for future generations and preserve the cultural heritage of humanity.

Key words: contemporary fine art, globalization, technological development, cultural identity, digital technologies, social criticism, commercialization of art, art education, preservation of cultural heritage.

Постановка проблеми. У ХХ столітті роль мистецтва виявилася набагато значнішою, ніж це може здатися, на перший погляд. Реальність, що стрімко змінюється під впливом науково-технічного прогресу, зажадала від людини відповідності новому світу, в якому час і простір неухильно стискалися, а потоки інформації та можливості комунікації неухильно зростали. Проблематичність існування людини в цій ситуації ще більшою мірою загострилася через наслідки кризи раціоцентризму: віра у всемогутність розуму, що похитнулася, спричинила втрату теоретичної єдності, а відсутність універсальних філософсько-антропологічних концепцій погіршилася кризою репрезентації (Комаровська, Просіна, 2020). У цій ситуації тотальної невизначеності мистецтво відреагувало на непорядкованість і хаотичність нових уявлень про світобудову радикальніше від багатьох інших видів духовної діяльності людини. По суті, у ХХ столітті мистецтво опинилося в авангарді пошуку нової картини світу. Його інтуїції набувають силу «епістемологічної метафори» (У. Еко), що далеко виходить за межі власне естетики та породжує нові способи розуміння реальності (Beris, Gulact, 2022). Сучасне мистецтво розсуває межі світорозуміння, стаючи специфічною діяльністю, в процесі якої конструюються нові дискурсивні та дієві порядки, які, впроваджуючи інші культурні практики, ведуть до зміни культурних стандартів. Щодо цього мистецтво вписано як у культурний, так і в антропологічний простір.

Здатність мистецтва трансформувати внутрішній світ, створювати нові системи цінностей, смислів, ідеалів, що задають людині нові вектори самореалізації, є давньою темою вивчення багатьох гуманітарних дисциплін. Значно меншою мірою вивчено проблему впливу мистецтва на

чуттєву сферу людини, адже мистецтво змінює як контури культурного простору, так і антропологічні характеристики людини: воно трансформує й збагачує і візуальний, і тілесний досвід, що, зрештою, сприяє поглибленню уявлень людини про себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва охоплюють широкий спектр тем, серед яких важливим питанням є адаптація до швидко змінюваного культурного і соціального контексту. Блудов А., Джалолович Ю., Нуртаєв У., Прокіпович Т., Хардеберг К., Ходж С. звертаються до таких аспектів, як глобалізація, урбанізація та технологічний прогрес, що суттєво впливає на сучасну творчість.

Абдінабі А., Беріс Ю., Гольцварт Х., Гулакт І., Комаровська О., Просіна О., Райхона Т. зауважують, що сфера мистецтва забезпечує художникам фінансову підтримку та можливості для розвитку, а разом з цим комерційний тиск може обмежувати художню свободу і змушувати митців підлаштовуватися під попит колекціонерів і галерей. Бердійорова Г., Кахарівна А., Козбелт А., Мейнелл В., Пилипчук О., Полубок, А., Шендрік І. відзначають, що розширення кола художників за рахунок представників різних культур, етнічних груп та різних ідентичностей сприяє багатогранності мистецького діалогу та розширює горизонти розуміння сучасного світу.

Мета статті – дослідити та проаналізувати актуальні проблеми, що стоять перед сучасним образотворчим мистецтвом, з акцентом на їх вплив на творчість та мистецьку практику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне образотворче мистецтво постійно змінюється під впливом новітніх течій, нових викликів,

технологічних інновацій, глобалізації та соціально-політичних процесів. Відповідно постійні зміни примушують художників переглядати та переосмислювати свої підходи, бачення, техніки та методи роботи, адаптуючи їх до нових реалій (Прокопович, 2024). Відповідно в межах даного контексту, а саме проблеми сучасного образотворчого мистецтва, зміни в алгоритмі становлення, написання, створення та розвитку мистецтва стали ключовими для розуміння сучасного художнього світу. Перш за все, вагомим чинником є технологічний прогрес та технологічні зміни, що дали можливість розширити інструментарій митців. Саме тому сучасні митці дозволяють собі використовувати цифрові технології, такі як 3D-друк, віртуальна реальність, що, приміром, дають можливість створювати нові форми, виміри та текстури, неможливі в традиційних медіа. Також, важливо відзначити, що новітні аспекти глобалізації створили простір, в якому відбувається поєднання культурних традицій та стилів, що створює унікальні кроскультурні проекти (Berdiygorova, 2022). Такий простір дає можливість митцям співпрацювати з колегами з різних куточків світу, обмінюючись ідеями, поглядами, баченнями та натхненням.

Найголовніше, що сучасне образотворче мистецтво активно реагує на різносторонні соціально-політичні проблеми, новації, зміни та виклики (Блудов, 2023). Адже митці використовують свої твори як платформу для висловлювання своїх позицій та залучення глядачів до обговорення важливих суспільних проблем.

Враховуючи вище відзначене, сучасне образотворче мистецтво характеризується різноманіттям стилів, технік і підходів, а саме:

- митці проводять експерименти з новими матеріалами, техніками та формами вираження, саме через такий сучасний простір вони прагнуть створити щось нове й незвичне, відходячи від традиційних методів;

- візуальне мистецтво використовує різні медіа, включаючи цифрові технології, фотографію, інсталяції, перформанси, відповідно, такий підхід дозволяє глядачам доєднатися до мистецького простору;

- сучасні митці звертаються до культурних, соціальних, політичних й екологічних питань та кластерів, а саме використовують своє мистецтво як спосіб вираження поглядів;

- міжнародні виставки митців дають можливість впливати на мистецький світ, а тому це призвело до появи глобальних трендів та обміну культурними ідеями;

- сучасне мистецтво підкреслює унікальність й індивідуальність митців, тобто вони вільно виражають свої особисті переживання, бачення, погляди й думки, створюючи новітні твори;

- сьогодні митці поєднують у своїх роботах елементи з інших видів мистецтва, таких як музика, театр, література, що, зі свого боку, дає можливість створювати нові форми художнього вираження;

- сучасне мистецтво часто переосмислює, перетворює та перевтілює традиційні жанри та стилі, інтегруючи їх у нові контексти;

- ідея або концепція часто має більше значення, ніж естетична сторона твору, тобто митці прагнуть донести певні меседжі, навіть якщо їхні роботи виглядають провокативно (Hardeberg, 2023).

На нашу думку, сучасне образотворче мистецтво переживає перетворення, що впливають на його зростання й піднесення, адже саме впровадження та використання нових підходів визначають нові напрями розвитку мистецтва, роблячи його більш інноваційним.

Відповідно сучасне образотворче мистецтво оповите численними проблемами, що відображають складну та мінливу реальність сьогодення. Приміром, економічні обмеження змушують митців адаптувати свої методи, бачення, стилі та підходи до нових умов. Кожна з цих проблем має значний вплив на процес створення та сприйняття мистецтва, що підкреслює важливість їх розуміння та врахування у творчій діяльності. Так, у таблиці 1 розкрито основні актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва, що дозволяє краще усвідомити виклики, з якими зіштовхуються сучасні митці, та зрозуміти, як ці чинники впливають на розвиток і трансформацію мистецької практики у XXI столітті.

Відповідно сучасне образотворче мистецтво є багатограним явищем, що постійно піддається еволюції, змінам, перевтіленням. Приміром впровадження та використання цифрових технологій, VR та AR дає можливість митцям створювати нові форми вираження, але при цьому створює нові виклики для функціонування традиційного мистецтва (Пилипчук, Шендрік, Полубок, 2023). Приміром, В. Мейнелл, зауважує, що: «Цифрові інсталяції та мультимедійні проекти відкривають нові горизонти для мистецьких експериментів, дозволяючи глядачам занурюватися в альтернативні реальності та переживати мистецтво на глибшому рівні, але в даному випадку важко спрогнозувати позитивні наслідки такого перформансу» (Meynell, 2024).

Основні проблеми сучасного образотворчого мистецтва

Проблема	Опис	Вплив на мистецтво
Технологічні зміни	Швидкий розвиток технологій, включаючи цифрове мистецтво, 3D-друк, VR та AR.	Створення нових форм і текстур, експерименти з формою та змістом, адаптація до цифрових платформ.
Глобалізація	Інтеграція культурних традицій та стилів, можливість міжнародної співпраці.	Кроскультурні проєкти, обмін ідеями, збагачення творчого процесу, змішання різних мистецьких традицій.
Соціально-політичні виклики	Вплив екологічних проблем, прав людини, гендерної рівності та інших актуальних питань на мистецтво.	Використання мистецтва для висловлювання позицій, привертання уваги до суспільних проблем, підвищення обізнаності та викликання дискусій.
Економічні обмеження	Висока вартість матеріалів та інструментів, проблеми фінансування та підтримки митців.	Обмеження доступу до ресурсів, необхідність пошуку альтернативних джерел фінансування, вплив на якість та масштаб творчих проєктів.
Автентичність та оригінальність	Зростання кількості репродукцій та копій, складність збереження унікальності робіт.	Питання захисту авторських прав, пошук нових способів підтвердження автентичності, розвиток індивідуального стилю.
Вплив комерціалізації	Зростання комерційного тиску на митців, потреба створювати роботи, які добре продаються, а не ті, що виражають індивідуальну творчість.	Втрата творчої свободи, зміщення фокуса на ринок, вплив на зміст і форму мистецьких робіт, потенційна втрата глибини та автентичності творів.
Доступність та інклюзія	Необхідність забезпечення доступності мистецтва для різних соціальних груп, включаючи людей з обмеженими можливостями.	Розробка інклюзивних проєктів, адаптація мистецьких просторів та подій, підвищення обізнаності про різноманіття аудиторії, створення спеціальних програм для залучення різних груп населення.
Екологічна стійкість	Вплив мистецької діяльності на навколишнє середовище, необхідність використання екологічно чистих матеріалів та практик.	Пошук та використання екологічно чистих матеріалів, розробка стійких методів створення мистецтва, зменшення відходів, впровадження екологічних практик в артіндустрію.

Джерело: розроблено на основі (Hardeberg, 2023; Holzwarth, 2024; Meynell, 2024).

Напрями мистецтва, які спрямовані на дослідження та розкриття аспектів проблеми екології, прав людини та соціальної справедливості, стають дедалі популярнішими, але разом з цими супроводжуються низкою викликів та непорозумінь в суспільстві. При цьому А. Козбелт відзначає: «Мистецтво повинно відображати дух часу й викликати суспільні зміни, бути інструментом для боротьби за справедливість, але функціонувати в межах дозволеного, а не йти за правовим нігілізмом» (Kozbelt, 2023).

Варто зауважити, що вагомим викликом для сучасного образотворчого мистецтва є стрімкий розвиток глобалізації, яка направлена взаємодію різних культур, течій, поглядів. Традиційно так склалося, що митці отримують натхнення з традиційного контексту та інтегрують свої новітні погляди у сучасний мистецький простір. Але така система призводить до виникнення гібридних

форм мистецтва, які поєднують елементи різних культур та стилів, що часто не сприймаються суспільством та традиційними митцями. Як вважає критик С. Ходж: «Сучасне мистецтво вже не має кордонів, воно просто є результатом глобального діалогу, де переплітаються ідеї та традиції з усього світу» (Hodge, 2017).

Приміром дослідники та митці відзначають, що перформанс як вид мистецтва – набирає все більшої популярності. В такому випадку митці почали використовувати свої тіла як інструмент для презентації ідей, залучаючи глядачів до безпосередньої взаємодії. Так, Ю. Джалолович зауважує, що: «Перформанс є живим мистецтвом, що змушує глядача бути присутнім тут і зараз, переживаючи момент разом з митцем» (Djalolovich, 2021). Таке бачення пояснюється тим, що сучасні митці експериментують з різноманітними матеріалами, підходами, техніками,

й відповідно виходять за межі традиційних медіумів.

Важливо зрозуміти те, що більше митців працюють на перетині різних дисциплін, тобто розпочався процес залучення до мистецтва дослідників, науковців, інженерів. На перший погляд, це дозволяє створювати комплексний та цілісний мистецький простір, що охоплює, як мистецтво, так й науку, технології. Як підкреслює мистецтвознавець А. Абдінабі: «Сучасне мистецтво перестає бути автономною галуззю й відповідно воно стає частиною ширшого культурного та наукового контексту, що супроводжується непорозуміннями, протестами» (Abdinabi, Rayhona, 2024).

Сучасне мистецтво продовжує розвиватися, відображаючи складний і багатогранний характер сучасного світу. Інтеграція новітніх технологій, соціального залучення, міжкультурних впливів, матеріальний досвід та міждисциплінарний підхід роблять його надзвичайно динамічним і захоплюючим явищем, яке постійно змінюється.

Сучасне образотворче мистецтво є складним і багатогранним явищем, яке постійно еволюціонує під впливом нових ідей, технологій та соціальних змін. Відповідно науковці та дослідники сформулювали сучасні підходи до цієї квестії, а саме:

– технологічний прогрес значно вплинув на сучасне мистецтво, тобто впровадження цифрових технологій, VR та AR дає можливість митцям створювати нові форми вираження, а саме інтерактивні експозиції та мультимедійні;

– сучасні художники часто звертаються до різносторонніх та актуальних питань. Дедалі популярнішими стають роботи, присвячені питанням екології, прав людини та соціальної справедливості;

– глобалізація сприяла збагаченню мистецтва через взаємодію різних культур, відповідно митці черпають натхнення з традиційних культур та інтегрують їх у сучасні контексти. Такі зміни призводять до виникнення гібридних форм мистецтва, які поєднують елементи різних культур та стилів (Kakharov, 2021; Nurtaev, 2021).

Відповідно, сучасне образотворче мистецтво продовжує розвиватися, відображаючи складність і багатогранність сучасного світу, а інтеграція новітніх технологій, соціальна ангажованість, кроскультурні впливи, експерименти з матеріальністю та інтердисциплінарні підходи роблять його надзвичайно динамічним і цікавим феноменом, який постійно знаходиться в стані трансформації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сучасне образотворче мистецтво характеризується постійним рухом, це мистецтво складне й багатогранне – результат сучасного світу. Інноваційні технологічні досягнення, такі як цифрове мистецтво, 3D-друк, віртуальна та доповнена реальність, значно полегшили роботу митців, надаючи їм нові методи, механізми, способи та ресурси для передачі своїх ідей. Однак ці можливості також приносять виклики, такі як постійна потреба вчитися та адаптуватися до нових технологій, а також питання про автентичність та оригінальність цифрової ери.

Процес глобалізації та культурної інтеграції призвів до появи нових можливостей для співпраці та обміну ідеями між митцями з різних країн і культур. Це збільшує різноманітність і складність мистецтва. Однак глобалізація також створює загрозу для збереження культурної спадщини та унікальності творчості в умовах зростання стандартизації та комерціалізації. Соціально-політичні проблеми мають значний вплив на образотворче мистецтво сучасного світу. Митці беруть участь в актуальних суперечках, таких як екологія, права людини, гендерна рівність та інші соціальні проблеми, використовуючи своє мистецтво, щоб відстоювати свої позиції та привертати увагу до важливих проблем. Це демонструє цінність мистецтва як засобу соціального впливу та трансформації, але також викликає питання про етику та відповідальність митців.

Майбутні дослідження в сучасному візуальному мистецтві включають дослідження впливу нових технологій на творчий процес, інтеграцію культурних традицій у глобалізованому світі та роль мистецтва у вирішенні соціально-політичних проблем.

Як наслідок, сучасне образотворче мистецтво має комплекс проблем, які потребують постійної роботи. Технічний прогрес, глобалізація, політичні проблеми, економічні проблеми, проблеми навколишнього середовища, а також питання доступності та стійкості – усе це частина нової реальності для митців. Слід приділити увагу екологічній стійкості мистецтва, розвитку інклюзивних підходів і методів фінансування творчих проєктів. Такий цілісний підхід сприятиме глибшому розумінню сучасних проблем і дозволить використовувати ефективні методи популяризації та розвитку образотворчого мистецтва в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блудов А. Особливості формування процесу викладання цифрового живопису. Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва». 2023. № 33. С. 106–114.
2. Комаровська О. А., Просіна О. В. Мистецька освіта: вектори реформування. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2020. № 2(1). С. 1–6.
3. Пилипчук О., Шендрік І., Полубок, А. Можливості сучасних комп'ютерних технологій з використанням штучного інтелекту у створенні об'єктів образотворчого мистецтва. Містобудування та територіальне планування. 2023. № 84. С. 251–262.
4. Прокопович Т. Духовно-мистецький простір образотворчого мистецтва. Актуальні питання гуманітарних наук. 2024. № 3.73. С. 95–101.
5. Abdinabi A., Rayhona T. Specific Characteristics Of The Foundations Of Artistic Creativity In The Types And Genres Of Fine Art. Web Of Teachers: Inderscience Research. 2024. № 2.3. P. 219–228.
6. Berdiyeva G. Fine Art» is A Creative Product for Children in Need of Special Help. International Scientific and Current Research Conferences. 2022. P. 124–127.
7. Beris Y., Gulact İ. Effects of fine art print artworks on the art viewer in contemporary art presentation. Journal of Graphic Engineering and Design. 2022. № 13.2. P. 21–28.
8. Djalolovich Y. N., Kodirovich M. D., Ruziboevich S. A., Islomovna M. D. Improving the professional training of fine art teachers. European science. 2021. № 2(58). P. 44–46.
9. Hardeberg K. Art History for Everyone: Learn Art in a Fun, Easy, No-Nonsense Way. Ethos Collective. 2023. 128 p.
10. Hodge S. The Short Story of Art: A Pocket Guide to Key Movements, Works, Themes, & Techniques (Art History Introduction, A Guide to Art). Laurence King Publishing. 2017. 224 p.
11. Holzwarth H. Modern Art: A History from Impressionism to Today. Taschen America Llc. 2024. 656 p.
12. Kakharovna A. M., Tadjimatovich Y. M., Rakhmatovich S. O., Mirzahamdavovna Q. B. Modern Approaches to the Teaching of Fine Arts. Solid State Technology. 2021. № 64.2. P. 4250–4254.
13. Kozbelt A. The future of the fine arts. Creative Provocations: Speculations on the Future of Creativity, Technology & Learning. Cham: Springer International Publishing. 2023. P. 97–111.
14. Meynell W. The Modern School of Art. Forgotten Books. 2024. 270 p.
15. Nurtaev U. Pedagogical issues in ensuring continuous and intermittent state of the field of fine arts in the system of art education. Academicia: an international multidisciplinary research journal. 2021. № 11.1. P. 1813–1821.

REFERENCES

1. Bludov A. (2023). Osoblyvosti formuvannya protsesu vykladannya tsyfrovoho zhyvopysu [Features of the formation of the process of teaching digital painting]. Zbirnyk naukovykh prats «Ukrainska akademiia mystetstva» – Collection of scientific works “Ukrainian Academy of Art”, 33, 106–114 [in Ukrainian].
2. Komarovska O. A., Prosin O. V. (2020). Mystetska osvita: vektory reformuvannya [Art education: vectors of reform]. Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2(1), 1–6 [in Ukrainian].
3. Pylypchuk O., Shendryk I., Polubok, A. (2023). Mozhlyvosti suchasnykh kompiuternykh tekhnolohii z vykorystanniam shtuchoho intelektu u stvorenni ob'ektiv obrazotvorchoho mystetstva [Possibilities of modern computer technologies using artificial intelligence in the creation of objects of fine art]. Mistobuduvannya ta terytorialne planuvannya – Urban planning and territorial planning, 84, 251–262 [in Ukrainian].
4. Prokopovych T. (2024). Dukhovno-mystetskyi prostir obrazotvorchoho mystetstva [Spiritual and artistic space of fine arts]. Aktualni pytannya humanitarnykh nauk – Topical issues of the humanities, 3.73, 95–101 [in Ukrainian].
5. Abdinabi A., Rayhona T. (2024). Specific Characteristics Of The Foundations Of Artistic Creativity In The Types And Genres Of Fine Art. Web Of Teachers: Inderscience Research, 2.3, 219–228.
6. Berdiyeva G. (2022). Fine Art» is A Creative Product for Children in Need of Special Help. International Scientific and Current Research Conferences, 124–127
7. Beris Y., Gulact İ. (2022). Effects of fine art print artworks on the art viewer in contemporary art presentation. Journal of Graphic Engineering and Design, 13.2, 21–28.
8. Djalolovich Y. N., Kodirovich M. D., Ruziboevich S. A., Islomovna M. D. (2021). Improving the professional training of fine art teachers. European science, 2(58), 44–46.
9. Hardeberg K. (2023). Art History for Everyone: Learn Art in a Fun, Easy, No-Nonsense Way. Ethos Collective
10. Hodge S. (2017). The Short Story of Art: A Pocket Guide to Key Movements, Works, Themes, & Techniques (Art History Introduction, A Guide to Art). Laurence King Publishing
11. Holzwarth H. (2024). Modern Art: A History from Impressionism to Today. Taschen America Llc
12. Kakharovna A. M., Tadjimatovich Y. M., Rakhmatovich S. O., Mirzahamdavovna Q. B. (2021). Modern Approaches to the Teaching of Fine Arts. Solid State Technology, 64.2, 4250–4254.
13. Kozbelt A. (2023). The future of the fine arts. Creative Provocations: Speculations on the Future of Creativity, Technology & Learning. Cham: Springer International Publishing, 97–111.
14. Meynell W. (2024). The Modern School of Art. Forgotten Books
15. Nurtaev U. (2021). Pedagogical issues in ensuring continuous and intermittent state of the field of fine arts in the system of art education. Academicia: an international multidisciplinary research journal, 11.1, 1813–1821.